

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון שיעורים בדרכיה: אישה והלכה

צוות דרכיה, לורי נוביק

כיסוי ראש 2: הסברים ומשמעויות

אילו טעמים למצוות כיסוי ראש עולים מן המקורות? אילו משמעויות נוספות יכולות נשים למצוא במצווה?

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

'דרכיה' מתמקד בחינוך הלכתי, תוך הצגת מגוון פרספקטיבות. מאמרים אחדים, כולל הנוכחי, מתמקדים יותר ברעיונות. אנו מקווים שתמצאו אותו משכיל ומעורר מחשבה.

מאת לורי נוביק נאמן | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, שיינע גולדברג, והרב דוד ספרלינג

תרגום: אביגיל נאמן | עריכה עברית: חניטל אופן ועדיה בלנק

הקדמה

[במאמר הקודם](#) בסדרה דנו בבסיס ההלכתי לכיסוי ראש. החיוב ההלכתי הוא הסיבה העיקרית לכך שאישה נשואה מכסה את ראשה. אך מהו הרעיון שמאחורי המצווה? ומהן המשמעויות האישיות, החברתיות והרוחניות של כיסוי הראש?

במאמר זה נעיין בקשת המשמעויות הקשורות בכיסוי ראש במקורות. נתחיל בטעמים למצווה הנובעים מהמקורות, ולאחר מכן נעבור לסוגים אחרים של משמעויות שמצאו נשים בכיסוי ראש, בהשראת התורה. חלק מהרעיונות הללו עלולים להיות קשים להזדהות, אך אחרים אולי יהדהדו בחווייתן של נשים בנות זמננו.

מדוע עלינו לעיין במשמעותה של מצוות כיסוי ראש? האם לא די בכך שזו היא ההלכה?

הסיבה העיקרית והמשמעותית ביותר לכיסוי ראש בעבור אישה נשואה היא כי ההלכה מצווה על כך. כאשר אישה מכסה את ראשה לאחר הנישואין היא מראה את רצונה ומוכנותה לשמור על ההלכה, אפילו אם היא לא מוצאת משמעות נוספת במעשה זה.

בכל זאת, הדיון בטעמים ובמשמעויות אפשריים לכיסוי ראש הוא חשוב, מאחר שנשים רבות רואות בה מצווה קשה ליישום. אישה עשויה להרגיש שכיסוי הראש שלה לא נוח לה או לא מחמיא לה. כיסוי ראש יכול גם לתייג אישה כדתייה, ויש בזה מסר בלתי נשלט כלפי חוץ שאולי היא אינה מעוניינת בו.

אפילו אישה המסורה לקיום מצווה זו יכולה לקבל ערך מוסף ולהעשיר את קיום המצווה שלה באמצעות לימוד על המצווה בדרכים שונות. עיון בהסברים אלו לא אמור להחליף את לימוד ההלכה, אבל יש בו יכולת לשדרג אותו.

[החלק הראשון](#) של סדרה זו קובע שיש בסיס הלכתי חזק לכיסוי ראש, כחלק מכלל מצוות התורה, ללא

כל קשר למשמעויות הנוספות. שינוי התפיסה של כיסוי ראש לא עוקר את ההלכה, אלא מאתגר אותנו לחשוב אילו מרכיבים מזמנים קדומים יכולים להיות רלוונטיים גם לימינו, ולחפש חלופות שיכולות להעשיר ולהעמיק את שמירת המצווה.

טעם למצווה: כבוד

הדיון בתלמוד על כיסוי ראש נראה כמצביע על כבוד האישה כבסיס רעיוני למצווה. כדי להבין מה אומר התלמוד, חשוב לציין שבתקופת התלמוד כיסוי ראש לאישה היה נוהג כמעט בכל החברות והתרבויות.

נדרים ל ע"ב
אנשים זימנין דמיכסו רישייהו זימנין דמגלו רישייהו אבל נשים לעולם מיכסו...
(תרגום: אנשים לפעמים מכסים את ראשיהם ולפעמים מגלים ראשיהם אבל נשים לעולם מכסות...)

כיסוי ראש רווח כל כך משום שהוא נראה כביטוי של כבוד או הגינות, ואילו גילוי ראש נחשב כחרפה.¹ כיסוי ראש של אישה היה חיוני כל כך למעמדה בציבור, שהמשנה העוסקת בנזקי בושות של אדם לחברו מביאה מקרה של אדם הפורע ראשה של אישה (מסיר בכוח את כיסוי הראש שלה) כדוגמה מובהקת להתנהגות מביישת:

משנה בבא קמא ח, ו
התוקע לחבירו נותן לו סלע. רבי יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי: מנה. סטרו נותן לו מאתיים זוז, לאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז. צרם באזנו, תלש בשערו, רקק והגיע בו רוקו, העביר טליתו ממנו, פרע ראש האשה [בשוק] – נותן לו ארבע מאות זוז.

על פי המשנה, הורדת כיסוי ראש של אישה בפומבי שווה מבחינה חוקית ליריקה מכוונת בפני אדם אחר או הורדת בגדו החיצוני. בכל המעשים הללו קיים רצון לבזות את האחר, ועל כן העבריין, בנוסף לבקשת המחילה, מתחייב לשלם לאישה 400 זוז.

כדי לשבר את האוזן לגבי ערכם של 400 זוז – המשנה בפאה מתייחסת לסכום של 200 זוז כמגדיר את קו העוני, כאשר אדם שברשותו שווי סכום זה אסור לו ליטול צדקה.² הקנס לפורע ראש אישה כפול בערכו מסכום זה.

התלמוד, אישה מכובדת לא היתה יוצאת לרשות הרבים בראש מגולה. הורדת כיסוי הראש ברשות הרבים נחשבה כפגיעה חמורה בכבודה, שעליו ההלכה מגינה.

בדיון ההלכתי

המקורות ההלכתיים הראשוניים לחובת כיסוי ראש ממשיכים להדגים כיצד כיסוי ראש לאישה נחשב

---

¹ רש"י כותב שאישה מתביישת להופיע בפומבי עם ראש מגולה. הוא מסביר שכיסוי הראש התפתח ממעשה כפוי של הכנעה לקב"ה אל מרכיב בסיסי של כבוד בפומבי. ההערה שלו באה להסביר תפיסה שלילית על מקור חובת כיסוי הראש לאישה, הרואה בה תוצאה של חטא חוה:

רש"י עירובין ק ע"ב, ד"ה עטופה
בושה לצאת בראשה פרוע

אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק מב
עשרה גזירות נגזרו על אדם הראשון ועשרה על חוה... התשיעית יוצאה [לשוק] ראשה מכוסה כאבל לפי מסורת זו, כשאדם וחוה יצאו מגן עדן גזר ה' שהאישה תכסה את ראשה בפומבי כמו אבל, בעבר אבלים היו מכסים את ראשיהם להביע הכנעה לקב"ה ולדין האלוקי. המאירי מסביר:

בית הבחירה למאירי מועד קטן טו ע"א

אבל חייב בעטיפת הראש שלא יעמוד בגלוי הראש אלא ... שיהא עומד כאדם נכנע ונשבר...

² משנה פאה ח', ח

מי שיש לו מאתיים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני

כחיוני לכבודה.

כפי שראינו [במאמר הקודם](#), בפרשיית הסוטה הכהן מצווה לפרוע את ראש הסוטה.³ המשנה מתארת זאת כעונש ראוי להתנהגות החשודה של האישה:

משנה סוטה א, ז

במדה שאדם מודד בה מודדין לו. היא קשטה את עצמה לעבירה, המקום ניולה ...

האישה ככל הנראה קישטה את עצמה באופן בלתי ראוי כדי למשוך גבר שאסור עליה. על כן שיערה נפרע כעונש, מידה כנגד מידה. הגילוי משאיר אותה מבויישת ובלתי מקושטת. גילוי שיער הסוטה מבזה אותה, וזה מצביע על כך שאישה יהודייה בכל מצב אחר מכסה את הראש, כסמל למעמדה ולכבודה.

ספרי במדבר נשא יא

כשם שלא חסתה על כבוד המקום, כך אין חסין על כבודה.

דרכן של הנשים לכסות את ראשן דווקא לאחר הנישואין מצביעה על כך שמידת הכבוד של אישה נשואה הייתה כנראה גבוהה יותר משל אישה רווקה; יוצא אם כן שעם הנישואין התרחשה גם העלאה במעמד האישה.

במקורות ההלכתיים מופיע הכבוד כטעם למצוות כיסוי ראש, אך ייתכן שקשה להתחבר לכך היום, כאשר כיסוי ראש אינו מנהג אוניברסלי וראש גלוי אינו נחשב לדבר לא מכובד.

כיצד עלינו להתייחס לטעמים לכיסוי ראש שנראות פחות שייכים כיום?

חברות מודרניות רבות כבר אינן רואות כיסוי ראש כקשור לכבוד, למעמד או לצניעות. נשים רבות בעלות מעמד מופיעות ברבים בראש גלוי אפילו באירועים הרשמיים ביותר. בחברות רבות נחשבות פאות, שכמעט בלתי ניתן להבדיל ביניהן לבין שיער רגיל, ליותר רשמיות או מקצועיות מכובעים וממטפחות.

אם כן, כיצד הדיונים התלמודיים הללו אמורים להתיישב על ליבנו? כאשר הבנה תלמודית של כיסוי ראש נראית מיושנת, מה זה אומר לנו על אודות המצווה?

אלו שאלות טובות וחשובות. באופן כללי, אפילו כאשר הטעם למצווה נראה כלא רלוונטי, המצווה נותרת במלוא עוצמתה.

דווקא במקרה הזה, אומנם נורמות של כיסוי ראש השתנו מאוד במאה האחרונה, אך הן לא השתנו לחלוטין. נשות משפחת המלוכה הבריטית עדיין מגיעות לאירועים כשהן חובשות כובע, ורבים מבני משפחת האצולה נוהגים כך גם הם. אפילו מחוץ לחברות היהודיות יש עדיין שארית של הבנה שכיסוי ראש, כמו למשל כובע אלגנטי, יכול לעיתים לשקף את מעמדו של אדם או לרומם אותו, בין אם זה נחוץ ובין אם לא. עד היום, ישנם אנשים הרואים בכיסוי ראש של נשים דבר המכבד את חובשת הכיסוי. הדיונים התלמודיים מלמדים אותנו שמעמד האישה וכבודה יכולים להיות מפתח להבנת מצוות כיסוי ראש, ולדרך שבה חז"ל ניגשו להלכה זו מתוך כבוד לנשים.

טעם למצווה: צניעות

בנוסף לכבוד האישה ולמעמדה, ייתכן ששמירת הצניעות הייתה טעם בסיסי לכיסוי ראש. כפי שראינו,

³ למרות שמקורות הלכתיים מבהירים שזהו המקור להלכות כיסוי וגילוי הראש, רש"י שם מביא פירוש נוסף שהכהן היה סותר את שיער האישה:

רש"י במדבר ה', יח

ופרע – סותר את קליעת שיערה כדי לבזותה, מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן:

מקורות חז"ל והמשנה בראשם מסווגים את כיסוי הראש כ'דת יהודית', כלומר, מנהג צניעות של נשים יהודיות.

רמב"ם הלכות אישות כד, יא
ואיזו היא דת יהודית, הוא מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל.

מאישה נשואה מצופה לעמוד בדרגת צניעות גבוהה מזו של אישה רווקה, בשל נאמנותה לבעלה.

בנוסף, ייתכן ששיער האישה, לפחות מאז שהיא נישאת, נחשב כ'ערווה', ולכן אסור לאיש לקרוא קריאת שמע לידו כשהוא גלוי. במקרים שבהם הגדרה זו חלה, כיסוי הראש הוא מעשה של צניעות, כמעין המשך לכיסוי הערווה עצמה.⁴

המהר"ל מלמד שצניעות וכבוד הם נושאים קרובים:

מהר"ל נתיבות עולם צניעות א
מי שאינו צנוע ... בא קלון וחרפה אליו, כפי מדתו אשר נמשך אחריו, שהוא רחוק מן הכבוד...

התנהגות צנועה מציבה גבול של הגינות בין הכלל לפרט. היכולת לשמור על גבול כזה מבטאת כבוד עצמי ומזמינה כבוד של אחרים.⁵ מנגד, התנהגות בלתי צנועה יכולה להוביל לחוסר כבוד.

אף שסטנדרטים של צניעות לפעמים משתנים עם הזמן, מידה מסויימת של צניעות היא תנאי בסיסי לכבוד. המקורות המדברים על 'דת יהודית' ו'ערווה' מלמדים אותנו שחכמים ראו בכיסוי ראש ביטוי לכבוד האישה ולמעמדה.

הרבנית אוריה מבורך מתארת כיצד כיסוי הראש מציב גבולות ובכך מביא לצניעות:⁶

הרבנית אוריה מבורך, "למה אני אוהבת את כיסוי הראש שלי?"
כיסוי השיער בכל יום מחדש יוצר אצלי הפרדה בריאה בין "בבית" לבין "בחוץ", בין "פרטי" ל"ציבורי", בין "שלי" לבין "של כולם". זוהי הבחנה שבימינו מטושטשת לחלוטין, בתרבות שאומרת לנו כל הזמן "תהיי של כולם, תראי, תחציני את המראה שלך, תבקשי אישור ותקבלי לייק, וגם כשאת בבית שלך תצטלמי ותפיצי לכל עבר". יש הבדל בין אישה שחושבת שיופי הוא פסול ולכן היא מטושטשת את יופייה לבין אישה שאוהבת יופי, אבל רוצה לתעל חלק ממנו למחוזות שהם רק שלה. אגב, זו משמעות שלא הייתי יכולה למצוא בכיסוי ראש אילו הייתי חווה אותו חלילה כמשהו שמכער אותי.

משמעות: מצב משפחתי

בעוד שמעמד, כבוד וצניעות הם טעמים לחובה על נשים נשואות לכסות את ראשן הנובעים מהמקורות, נשים מוצאות משמעויות נוספות מסוגים שונים בכיסוי הראש, חלקן גם בהשראת מקורות חז"ל.

לדוגמה, כיסוי ראש משמש כסימן למצב המשפחתי של אישה יהודייה. דבר זה הוא תוצאה של החובה ההלכתית לכסות את השיער, ואינו מקור או טעם לכך. אף על פי כן, רבים מוצאים בכך משמעות רבה. פסקה תלמודית אחת מורה ששפחה לא יהודייה נחשבת כמשוחררת מזיקה משפחתית לעבד מרגע שיצאה בראש מגולה לשוק, מקום ציבורי מובהק.

⁴ במקום אחר נדון בערווה וברעיונות משתנים על צניעות, וגם בחלות חיוב כיסוי ראש רק על נשואות.

⁵ דנו בצניעות ככלל כאן.

⁶ הרבנית אוריה מבורך, "למה אני אוהבת את כיסוי הראש שלי?", מקור ראשון, 13/2/2019
<https://www.makorrishon.co.il/%d7%a8%d7%90%d7%a9%d7%95%d7%a0%d7%95%d7%aa/%d7%a1%d7%98%d7%99%d7%99%d7%9c%d7%99%d7%a0%d7%92-%d7%a8%d7%90%d7%a9%d7%95%d7%a0%d7%95%d7%aa/114671>

סנהדרין נח ע"ב

אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא: בן נח שייחד שפחה לעבדו... מאימת התרתה? אמר רב הונא: משפרעה ראשה בשוק.

מדברים אלו אנו למדים שגם שפחות נוכריות כיסו את ראשן ברבים בהיותן מיוחדות ומיועדות לעבד. בכך מובהר לאחרים שאישה זו אינה פנויה. כיסוי הראש בעצמו תיפקד כסימן למצב האישי של אישה.

כיסוי ראש מסמל מצב משפחתי של אישה יהודייה גם בצורה נוספת. המשנה מספרת לנו שאישה יהודייה מתחילה לכסות את ראשה עם נישואיה, אך לא מורידה את הכיסוי אם התאלמנה או התגרשה (בהלכות כיסוי ראש לאלמנה ולגרשה נדון [במאמר הבא](#) בסדרה). כלומר, כיסוי ראש מסמן שאישה היא נשואה כעת או נישאה בעבר.

מדוע זה חשוב מבחינה הלכתית? כתובתה של אישה, שטר הנישואים, מזכה אותה בסיוע כלכלי מבעלה עם פירוק הנישואים. גובה התשלום המינימלי הוא מאתיים זוז למי שנישאה בתולה, ומאה זוז למי שנישאה כאשר היא גרושה או אלמנה. כאשר מתעורר ספק מה היה מעמדה של האישה בעת הנישואין, ניתן להביא ראיה מעדותם של אנשים שראו אותה יוצאת עם שיער פזור לפני החתונה, וזה מוכיח על היותה באותו הזמן רווקה שלא נישאה אף פעם.

משנה כתובות ב', א

האשה שנתארמלה [=נתאלמנה] או שנתגרשה, היא אומרת בתולה נשאתי והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך, אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים.

כאן, עדות על שיער פזור ברבים מוכיח במובהק שאישה זו לא נישאה בעבר. מצב כיסוי הראש שלה הוא בעל משקל הלכתי, ויש לכך השפעות כלכליות.

גילוי הראש של אישה נשואה יכול לסמל לגברים אחרים שהיא פנויה (או זמינה להם), מכיוון שכיסוי הראש מותאם למצב המשפחתי. כיסוי הראש הוא סימן לכך שהאישה אינה פנויה, שהיא אשת איש ומיוחדת לבעלה. שוב, אין זה מקור או טעם לחיוב כיסוי הראש, אך לאישה שומרת הלכה זה יכול להיות חשוב. הרבנית דינה הכהן מסבירה את חשיבות הרעיון הזה:

הרבנית דינה הכהן "הפנמה ולא דיכוי", מעל ומעבר, עמ' 105-106. התורה שואפת לכך שבני הזוג יבנו קשר ביניהם ולא עם שאר העולם. אם אחרים שייכים לקשר שלהם, הוא פוסק מלהיות אמיתי. כיסוי הראש הוא, אם כן, הפנמה ולא דיכוי! האשה אינה מכסה דבר לא יפה, אלא היא שמחה לכסות את ראשה, כדי לחזק את הקשר עם בעלה. אם אישה היתה מרגישה בבוקר שלאחר חתונתה, שנוצר משהו חדש בינה ובין בעלה שהוא רק שלהם, שיש להם סוד משותף, היא הייתה מכסה בטבעיות את ראשה. אי אפשר לבנות אינטימיות וגם להיות פתוח לעולם.

למה שכיסוי ראש יתפקד כסימן למעמד המשפחתי?

כיסוי ראש יכול להיות דרך יעילה לאישה להזכיר לעצמה ולאחרים שהיא לא פנויה. זה במיוחד חיוני מפאת החומרה ההלכתית של האיסור על איש לבוא על אשת איש.

הזוהר מביע את הרעיונות הללו בהרחבת דרשותיו לפרשיית הסוטה:

זוהר במדבר נשא קכה ע"ב

ר' חזקיה פתח (תהלים קכח) "אשתך כגפן פוריה וגו'", מה גפן לא מקבל עליה אלא מדידה, כך אתתא דישראל קיימא בהאי גוונא דלא מקבלא עלה אלא ההוא בר זוגה... ועל דא "כגפן פוריה בירכתי ביתך"... פוק חמי כמה פגימו גרים ההוא שערא דאתתא...

(תרגום: ר' חזקיה פתח (תהלים קכח) "אשתך כגפן פוריה וגו'", כפי שגפן אינו מקבל עליו [הרכבה] אלא משלו, כך אישה מישראל אינה מקבלת עליה אלא את בן זוגה... ועל זה [נאמר] "כגפן פוריה בירכתי ביתך"... צא וראה כמה נזקים גורם השיער [המגולה] של אישה...)

רבי חזקיה מבאר את הפסוק "אשתך כגפן פוריה" כמדמה את הקשר ההדוק בין בני זוג מישראל לגפן, שאי אפשר להרכיב עליה כנה מזן אחר, אלא רק גפן. בהמשך הפסקה, רב חזקיה מונה את "הפגמים", התוצאות השליליות הנגרמות בעולם מגילוי שיערה של אישה נשואה. הבאת הדברים בהקשר של השייכות הזוגית מרמזת על הרעיון ששיער נהיה חלק מיוחד מקשר הנישואים, שמתכבד על ידי כיסוי.

הרבנית חנה הנקין מציעה שהחיוב לכסות שיער חל רק על נשים נשואות כדי לאזן בהתאמה את חוסר הכיסוי שמתרחש עם הנישואים. ההסבר הזה יכול אולי גם להסביר מדוע ענייני צניעות בשיער חלים רק עם הנישואים:

הרבנית חנה הנקין, "מועדון עובדות השם", מעל ומעבר, עמ' 114. כאשר איש ואשה נישאים, נופלות מחיצות הצניעות שביניהם. זהו ביטוי לדבקותם יחד של בני הזוג בבחינת "והיו לבשר אחד". מעתה, שני בני הזוג יעמדו יחד באותו צד של מחיצת הצניעות אשר תפריד ביניהם לבין שאר בני אדם. ובאותו זמן שההלכה מקדשת את הקשר הפיזי בין בני הזוג, היא יוצרת מחיצה מיוחדת סביב הזוג. אותה ההלכה שמרשה לאשה לגלות טפח מחייבת אותה לכסות טפח. אומרת ההלכה לאשה: הדברים שהיו אסורים, כעת הם מותרים, אך גילוי הראש ברבים – שהיה מותר – הופך לאיסור. בכך נוצר איזון ונשמרת הקדושה בסיטואציה החדשה והרגישה.

משמעות: יראת שמיים

דיון הלכתי אחר מלמד אותנו שכיסוי ראש של אישה יכול גם להביע יראת שמיים, בדומה לכיפה של האיש. חשוב לציין כי גם זה איננו המקור לחובת כיסוי הראש לאישה נשואה, אך אישה יכולה לבטא בכיסוי הראש שלה גם את המשמעות הזו.

בזמן התלמוד, חבישת כיפה לאיש במהלך היום נחשבה כמעשה של חסידות, ולא כחובה הלכתית.⁷

קידושין לא ע"א

רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי [=הלך] ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי.

התלמוד מייחד את רב הונא בשל מנהגו יוצא הדופן של כיסוי הראש בכל עת, במטרה ליצור תודעה של נוכחות השכינה מעליו.⁸

בהזכרת מלכותו של ה' על ראשינו, כביכול, כיסוי ראש מפתח יראת שמיים ויוצר השראה לתפילה. הרמב"ם מוסיף שכיסוי ראש לגברים יכול להיות צורה של צניעות. הוא מונה אי גילוי של הראש יחד עם אי חשיפת הגוף כדוגמה להתנהגות צנועה:

---

⁷ שבת קנו ע"בדאימיה דר"נ [=דרב נחמן] בר יצחק...לא שבקתיה גלויי רישיה אמרה ליה כסי רישך כי היכי דתיהוו עלך אימתא דשמיא ובעי רחמי (תרגום: שאימו של רב נחמן בר יצחק... לא נתנה לו לצאת בראש גלוי, אמרה לו: "כסה ראשך כדי שתהיה לך יראת שמיים ותבקש רחמים").
⁸ קידושין כט ע"ב

משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא א"ל [אמר ליה] כשיבא לידך הביאהו לידי כי אתא חזייה דלא פריס סודרא א"ל [אמר ליה] מאי טעמא לא פריסת סודרא א"ל [אמר ליה] דלא נסיבנא אהדרינהו לאפיה מיניה א"ל [אמר ליה] חזי דלא חזית להו לאפי עד דנסבת

משנה תורה, הלכות דעות ה', ו
צניעות גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמן. לא יתבזו ולא יגלו ראשן ולא גופן.

מעניין לראות מעשה תלמודי נוסף שמספר כי גברים נשואים היו נזהרים לכסות את ראשם בזמנים מסוימים.⁹ אף שהליכת גבר בראש מכוסה התחיל כמנהג של חסידות וצניעות, ואולי בשלב מסויים ביטא מצב משפחתי, עם הזמן הפך כיסוי הראש לגברים במשך כל היום למנהג מחייב.¹⁰

הזכרת שם השם

כאשר שמירה על ראש מכוסה במהלך היום (גם על ידי כיפה) עדיין הייתה מעשה של בחירה, כיסוי ראש בעת הזכרת שם ה' קיבל יחס הלכתי מיוחד.¹¹ השולחן ערוך מביא הלכה המחייבת כיסוי ראש בעת אמירת שם ה', ומציין שכמה פוסקים הרחיבו את החובה לכיסוי הראש גם בעת הכניסה לבית הכנסת. בית הכנסת הוא מקום שבו אנו אומרים את שם ה', ומקום כזה דורש יראה:

שלחן ערוך אורח חיים צא, ג
יש אומרים שאסור להוציא אזכרה [של שם ה'] מפיו בראש מגולה ויש אומרים שיש למחות שלא ליכנס בבית הכנסת בגלוי הראש.

ההלכה המחייבת כיסוי ראש בעת אמירת שם ה' או כניסה לבית כנסת מסבירה את המנהג הרווח היום אצל גברים שאינם מקפידים ללכת כל היום עם כיפה, לחבוש כיפה דווקא בעת כניסה לבית כנסת או בהשתתפות בטקס דתי. זה גם יכול להסביר את המנהג של נשים החובשות כובע, מטפחת או תחרה על הראש דווקא בבית הכנסת או בבית בעת אמירת ברכה (לדוגמה, ברכה על הדלקת נרות שבת).¹²

אכן, פוסקים רבים דנים בשאלה האם החובה לכסות את הראש בעת אמירת ברכות או תפילות או לימוד תורה חלה על נשים וגברים כאחד. הרב עובדיה הדאיה (ישראל, מאה 19–20) פוסק שנשים מחויבות בכיסוי ראש בעת לימוד תורה או אמירת תפילה, משום שאין שום הבדל בעניין זה בין גברים ונשים, בנים ובנות.¹³

הרב עובדיה יוסף מסכים, ופוסק שבאופן אידיאלי נשים ובנות צריכות לכסות את ראשן בעת אמירת תפילה וברכות, כמו הגברים. ומכיוון שיסוד החיוב הוא עניין של יראת שמיים, החיוב צריך לחול לכאורה על גברים ועל נשים כאחד – בין נשואות ובין רווקות. בכל אופן, הוא מוצא פתח להקל בדין לנשים רווקות:

שו"ת יחוה דעת ה', ו
... וכנראה שסוברים לחלק בזה בין אנשים ששורת דרך ארץ היא לכסות ראשם בפני גדולים... ולכן אם יברכו בגילוי הראש נחשב הדבר כזלזול במורא שמים, מה שאין כן בנות רווקות שדרכן ללכת תמיד בגילוי הראש עד לנישואיהן, אינן צריכות לכסות ראשן גם בשעה שמזכירות שם שמים. וזאת בצירוף דעת רבותינו שבצרפת והרמב"ם שסוברים שמותר לברך בגילוי הראש (אפילו לאנשים)... מכל מקום נראה יותר שלכתחלה ראוי להורות גם לנערות פנויות לכסות ראשן בעת שמברכות, וכל שכן בעת שמתפללות תפלת שמונה עשרה ...

למעשה טוען הרב עובדיה יוסף כי החילוק בין גברים לנשים נובע מתוקף התפשטות המנהג. מכיוון

⁹ ראו את הגמרא בנדרים בפנים.

¹⁰ שו"ע או"ח ב', ו

ולא ילך ארבע אמות בגילוי הראש (מפני כבוד השכינה.)

¹¹ מסכת סופרים פרק יד

ויש אומרים ... בראשו מגולה אינו ראוי להוציא הזכרה מפיו...

¹² דבר זה גם עשוי להסביר את המגבת שיש נשים ששמות על הראש בעת ברכת הטבילה.

¹³ ישכיל עבדי חלק ז השמטות אורח חיים סימן א, ה

מעתיא אחרי שהתברר שאיסור הקריאה בתורה בגילוי ראש מצד הדין הרי ברור שאין מקום לחלק בין איש לבין אשה, לבין קטן לקטנה, דכולם שוים באיסוריה...

שגברים נוהגים ללכת בכיסוי ראש במשך כל היום, אם יאמרו ברכות ותפילות ללא כיסוי ראש ייחשב הדבר לזלזול. מה עוד שחבישת כובע אצל גברים עדיין נחשבת למקובלת בחברות מסוימות. מה שאין כן לגבי רווקה – שאף שההיגיון ההלכתי מחייב גם אותה לכסות את ראשה בעת אמירת ברכות ותפילות משום יראת שמיים, אם היא אינה עושה כן אין זה נראה כזלזול מכיוון שרווקות אינן חובשות כיסוי ראש כסימן של כבוד בשום הקשר. אולם הוא מסיים עם האמירה שגם על אישה רווקה לכסות ראשה בתפילה.

חומרה זו לא אומצה באופן רחב. לדוגמה הרב אליעזר וולדנברג, מציע הצדקה הלכתית למנהג הרווח של נשים נשואות ורווקות שלא להקפיד על כיסוי הראש באופן מקביל למנהג הגברים.¹⁴

אף שפוסקים רבים אינם מחייבים כיסוי ראש בנסיבות אלו, אישה נשואה המכסה את ראשה יכולה לכוון גם להביא לידי ביטוי את ההכרה במלכות ה' עליה. כיסוי הראש של אישה יכול לשקף ולעודד יראת שמיים.¹⁵

משמעות: זהות

כמו הכיפה של הגבר, כיסוי ראש משמש בימינו סמל ומותג של השתייכות לקהילת יהודים יראי שמיים, ולגאווה חיובית בקיום המצוות.

סוזן רובין וינטרוב, 'מדוע אני חובשת כובע', מחבואים, 94-95 כשאני משתתפת באירועים של קהילה יהודית, אנשים יודעים שהכובע שלי מסמן שאני דתייה. כמו שהכובע שלי מספר להם משהו עליו, התגובה שלהם לכובע שלי מספרת לי משהו עליהם... אני לא חובשת כובע כדי לבלוט או כדי להיות שונה – אני חובשת כובע כדי לחבר אותי לשרשרת הדורות של המון נשים שקדמו לי.

הרבנית אוריה מבורך מודעת לכך שכיסוי הראש מתייג אותה כ"דוסית", והיא שמחה בכך:

הרבנית אוריה מבורך, "למה אני אוהבת את כיסוי הראש שלי?" אני מודעת לכך שכיסוי הראש המלא שלי מתייג אותי כדוסית, למרות שעמדותיי עשויות להפגיע אנשים שיש להם סטריאוטיפים על דוסים. ... אשמח שאנשים יראו בי קודם כול דוסית ולאחר מכן יכירו אותי לעומק ויפתעו כאוות נפשם. הצהרת "העיקר הפנימיות, הקץ לסטריאוטיפים" יכולה להיאמר אך ורק לכיוון אחד: היא הגיונית כאשר היא נאמרת על ידי מי שנושא על עצמו סממנים חיצוניים שיש עליהם סטריאוטיפ בחברה, והיא לא הגיונית כאשר היא נאמרת על ידי מי שמשיל מעליו סממנים חיצוניים כדי להימלט מהסטריאוטיפ שמוצמד להם בחברה.

הרבנית מבורך מבינה שבעקבות כיסוי הראש אחרים עלולים לתייג אותה. היא טוענת שדווקא

¹⁴ דעה אחרת מובאת בציץ אליעזר בשם החתם סופר, הטוען שגברים מכסים את ראשיהם כיום בגלל שלא יהודים מגלים את הראש בדווקא לתפילה. נשים לא יהודיות לא מקפידות לגלות את ראשיהן דווקא לתפילה, ולכן אין הלכה דומה לנשים.

שו"ת ציץ אליעזר חלק יב סימן יג

נשאלתי מרב גדול אחד למה ומדוע לא מקפידין על נשים פנויות ההולכות בגילוי ראש שלא יברכו ולא יאמרו דבר שבקדושה בלי שיכסו ראשן... ועולה בדעתי ליישב מנהגן של ישראל זה עפ"י [=על פי] מה שראיתי בחידושי חתם סופר על נדרים ד' ל' ע"ב במתניתין... לא מטעם חסידות הנהיגו כן אלא מעיקר הדין כמו"ש [=כמו שכתב] הט"ז באו"ח סי' ח' מאחר שעשאוהו ע"ז [=עובדי עבודה זרה] חק לע"ז [=לעבודה זרה] לילך דוקא בגילוי ראש ולכבד הע"ז [=העבודה זרה] בזה א"כ [=אם כן] נאסר לנו מן הדין... ומנהג זה נהגו בזכרים ולא בנקבות שלהם, אדרבא אית בהו קפידיא ביניהם שלא תלכנה בגילוי ראש לבית ע"ז [=עבודה זרה], ע"כ [=על כן] לא החמירו אבותינו בגילוי ראש דנקבות פנויות עכ"ל [=עד כאן לשונו].

¹⁵ ד"ר אריקה בראון דווקא חוששת מהרעיון הזה:

ד"ר אריקה בראון, "כתר קוצים: נשים אורתודוקסיות הבוחרות שלא לכסות את ראשיהן", מחבואים, עמ' 186 אף שההסבר הזה עשוי לעזור נשים "להרגיש יותר טוב" עם שמירתן את המצווה הזאת, הוא גם אינו מדויק וגם עשוי להוביל לתוצאות דרמטיות במיוחד אם לוקחים אותו לקיצוניות לוגית.

הסתגלותה לכך וקבלתה את זהותה הדתית במלואה מאפשרת לה ללמד שיש לה זהות מעבר לסטריאוטיפ.

כיסוי ראש ומשמעות

מנינו מספר הסברים ומשמעויות שונות שמצטרפות לחיוב ההלכתי לכיסוי ראש האישה – סמל לכבוד, ביטוי לצניעות, סממן לנישואים, תזכורת ליראת שמיים, וסימן השתייכות לקהילה דתית. כל אחד מהרעיונות הללו עומד בפני עצמו ויכול להוות דרך לחיבור רגשי לחיוב ההלכתי.

המחויבות של האישה לכסות את ראשה כוללת בתוכה מרכיבים רבים. אכן יש נשים שבעבורן חיוב ההלכתי מספיק. כאשר אישה מכסה את שיערה מתוך רצון לעשות את רצון ה' ולשמור הלכה, זה בפני עצמו נותן משמעות וחשיבות למעשה, והיא אינה צריכה חלילה להרגיש חוסר בשמירת ההלכה שלה. עם הזמן היא אולי תמצא שלכיסוי ראש מתווספות משמעויות נוספות.

[במאמר הבא](#) נעסוק בשאלה מי מחוייבת בכיסוי ראש.

להרחבה

כהן, אפרת, עורכת. "מעל ומעבר". ירושלים תשע"ה
מבורך, אוריה. "למה אני אוהבת את כיסוי הראש שלי?", מקור ראשון 13/2/2019 נגיש [כאן](#).
Schreiber, Lynn. Hide and Seek: Jewish Women and Hair Covering. Jerusalem: Urim, 2003.